

Az Innovációs és Technológiai Minisztérium ÚNKP-19-4 kódszámú Új Nemzeti Kiválóság Programjának, valamint a Magyar Tudományos Akadémia Bolyai János Kutatási Ösztöndíjának szakmai támogatásával készült.

HOPPÁL KRISZTINA MTA-ELTE-SZTE SELYEMÜT KUTATÓCSOPORT
TÁVOL-KELETI INTÉZET, EÖTVÖS LORÁND TUDOMÁNYEGYETEM

Nem minden római, ami fénylik

Római pénzek Jáváról

A Római Birodalom keleti kapcsolatainak kutatása rendkívül népszerű, azonban gyakran félreértett terület. Nem ritkán még a legújabb publikációk is számos, Kelet- és Dél-kelet-Ázsiában előkerült római, vagy annak vélt tárgyat citálnak az *Imperium* távolsági kereskedelmének bizonyítékeként, anélkül, hogy a szóban forgó leletek kontextusát bővebben ismernék. Különösen az Ázsia különböző régióiból származó római pénzeket értelmezik gyakorta félre.

Az alábbiakban a fenti problémára reflektálva, nemzetközi tekintetben is elsőként egy indonéz–kínai–magyar együttműködés keretében Jáváról előkerült római pénzek kerülnek bemutatásra, melyek egy részét éppen Pannoniában bocsátották ki.

Korábban Indonéziából nem voltak ismertek római pénzek, római eredetű tárgyak is csupán Bali szigetéről, azonban Kelet-Jáva mint helyszín még különlegesebb, hiszen korai története nehezen kutatható, számos ismeretlen tényezővel kell számolni, ezért a római tárgyak jelenléte önmagában szenzáció, mely rendkívül fontos adalékkal szolgál a térség múltjának jobb megismeréséhez.

Ugyanakkor a szóban forgó érmek nagy valószínűséggel már a modern időkben érkeztek ide, ami felhívja a figyelmet egy, a kutatás által eddig figyelmen kívül hagyott jelenségre, nevez-

tesen, hogy a római tárgyak kontextusának vizsgálata elengedhetetlen, hiszen bizonyos esetekben nem ókori, hanem jóval későbbi kapcsolatokra utalnak.

Római pénzek Tuban tartományból

2016-ban Kelet-Jáva Tuban nevű tartományában összesen öt, nyugati eredetű érmét fedeztek föl környékbeli falusiak. A megtalálók beszámolója alapján a pénzek különböző lelőhelyeken kerültek elő, megtalálásuk pontos körülményeiről azonban nem adtak tájékoztatást. A tubani pénzek között egy római sestertius, két késő római kisbronz, egy bizánci follis és egy görög tetradrachma másolata is előkerült. Ugyan a falusiak szerint a pénzek különböző helyről származnak, a replika jelenléte mégis gyanúra ad okot.

A fenti római és bizánci pénzek egytől egyig minimális értékkel bíró kis címletek, melyek szerte az

Az alábbiakban bemutatásra kerülő pénzeket Shinatria Adhityatama, a jakartai National Archaeological Research Center régésze bocsátotta rendelkezésre. A római érmek meghatározását Vida István, a Magyar Nemzeti Múzeum munkatársa, míg a kínai pénzekét Lu Yahui, az Institute of Archaeology, Chinese Academy of Social Sciences régésze végezte.

Imperium területén megtalálhatók, s melyek olykor akár száz, esetleg kétszáz évig, de leggyakrabban csupán néhány évtizedig voltak forgalomban. A görög tetradrachma-replikához rendkívül hasonló került elő Flores szigetén, melyet a leletet megosztó fémkeresős oldal szerint egy holland gyarmatosítás korabeli temetőben találtak, több nyugati pénzmásolattal együtt. Ugyanakkor a floresi pénzek jellege ennél jóval későbbi, inkább modern készítésre utal.

Noha a tubani érmék pontos előkerüléséről keveset tudunk, mégis érdemes kiemelni, hogy a tartomány székhelye, Tuban a történeti koroktól kezdődően kiemelkedő jelentőségű kikötő, melynek első írásos említésére a 11–12. században, a hindu-buddhista időszakban került sor. A 13. századtól a város a Majapahit Birodalom (1293 – 16. század) fontos kikötőjeként ismert, mely a mai napig megőrizte a tengeri kereskedelemben betöltött domináns szerepét.

Római pénzek a Brantas-folyóból

2017-ben egy tíz római és tizenegy kínai pénzből álló éremgyűttest találtak helyi aranymosók a kelet-jávai Brantas-folyó medrében, a Majapahit Birodalom egykori központjaként ismert Trowulan közelében. Az érmék előkerülésének körülményeiről kevés megbízható információval rendelkezünk, a megtalálók beszámolója szerint a római és kínai pénzek egymástól kis távolságra, a folyómederben szétszóródva heverték.

Akárcsak a tubani leletek esetében, a Brantas-folyóból előkerült római pénzek is kis értékkel bíró kibocsátások, melyek szerte a Római Birodalom területén önállóan is előfordulhatnak, s viszonylag hosszú időn keresztül forgalomban lehettek. Feltűnően gyakoriak a Kárpát-medence éremgyűtteseivel és szórványleletei között – noha nem pontosan

a brantasi kombinációban –, de rendkívül ritkán fordulnak elő Indiában és az azon túli területeken. A brantasi éremgyűttes összetételét és az érmék kibocsátási helyét figyelembe véve (melyek között Siscia és Sirmium is megtalálható) valószínű, hogy a pénzek együtt, s nem külön-külön jutottak el Kelet-Jávára.

A római pénzekkel együtt talált kínai érmék 758 és 1258 közé tehető kibocsátások, melyek közül négy a Tang- (618–907), hat a Déli Szung- (1127–1279), egy pedig a Jin-dinasztia (1115–1234) időszakára keltezhető. Ennek megfelelően Song Lizong 宋理宗 császár 1258-as kibocsátása tekinthető az éremgyűttes záróveretének. Hasonló összetételű kínai éremgyűttesek igen gyakran kerülnek elő Kelet-Jáván és Indonézia más területein is, elsősorban Majapahit-kontextusból.

Rómaiak Keleten? Kétes párhuzamok

A kontextus nélküli leletek gyakori előfordulása a teljes délkelet-ázsiai régióra jellemző. Az illegális fémkeresés és a lelőhelyek kifosztásának következtében rendkívül kevés a hiteles, eredeti kultúrrétegből előkerült tárgy. Ráadásul csupán korlátozott számú

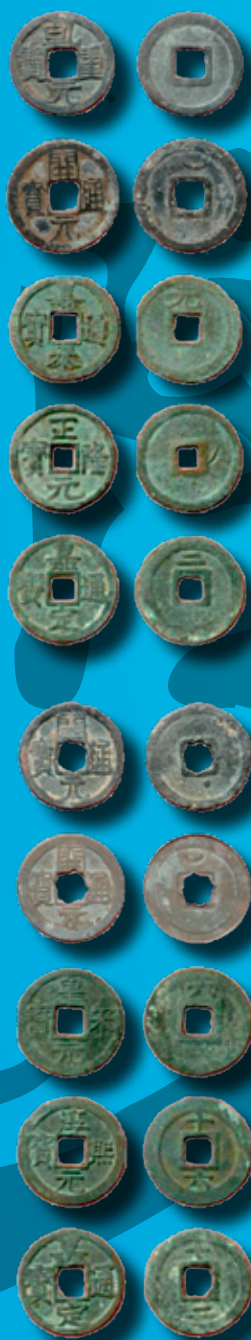

Nyugati eredetű pénzek a kelet-jávai Tuban tartományból

lelet kerül a régészet látókörébe, s azok értelmezése is számos kérdést vet föl, hiszen a találok gyakran valótlan információkkal szolgálnak, hogy az általuk felfedezett tárgyakat értékesebbnek mutassák be. Erre a problémára érzékletesen rávilágítanak a fent bemutatott római érmék, de érdemes Délkelet-Ázsiában előkerült további párhuzamokat is vizsgálni.

Noha kínai kibocsátások igen gyakran fordulnak elő Jáván, római pénzek tekintetében azonban a tubani és a Brantas-folyóban talált leletek csaknem példa nélküliek. Ugyan különböző aukciós oldalak találati között gyakorta tűnnek föl római veretek, melyek lelőhelye olykor Jávaként kerül meghatározásra, ezek valóságtartalma meglehetősen kétséges. Figyelemre

Római pénzek a kelet-jávai Brantas-folyó medréből

Kínai pénzek a kelet-jávai Brantas-folyó medréből

méltó ugyanakkor egy 2017-ben a Facebookra feltöltött poszt, mely több mint két tucat római és bizánci pénzt közöl a szumátrai Jambit megjelölve lelőhelyükként. Az ókori pénzek a jakartai, magát numizmatikusnak valló felhasználó szerint több, a Jambi Szultánátus által kibocsátott érmével kerültek elő. Az ókori veretek között 28 római és egy 7. századi bizánci érme is található, az előbbieket Augustustól a 4. századig keltezhető kibocsátások. A meghatározható verdék között – akárcsak a kelet-jávai pénzek esetében – feltűnő a nyugati verdék jelenléte, különösen Sisciáé. Ezen kívül Róma, Thessalonica és Heraclea fordul elő.

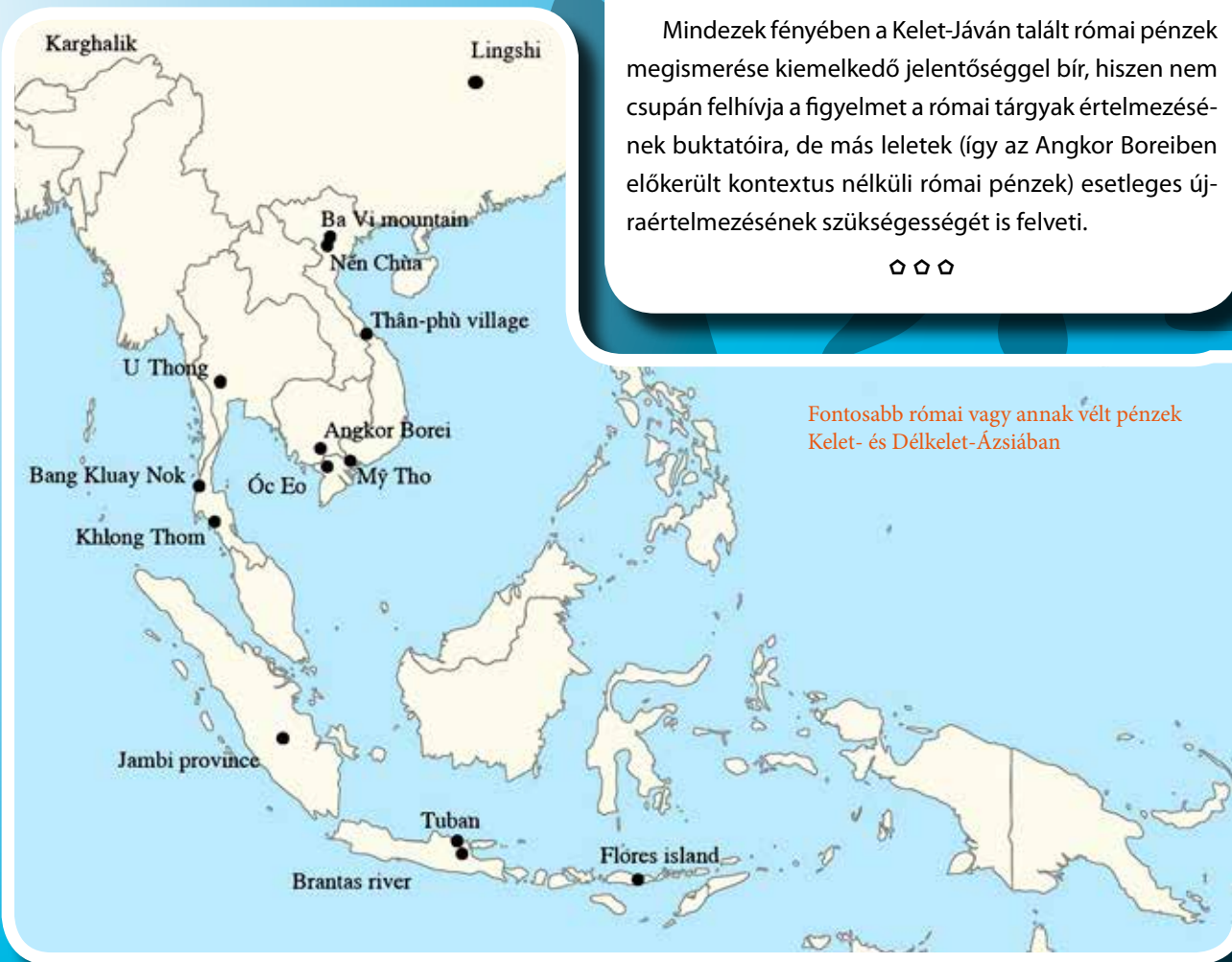
Trowulan lelőhely, a Majapahit Birodalom feltételezett fővárosa

Nem minden római, ami fénylik – Összefoglalás

Ugyan mind a keleti, mind a nyugati szakirodalomban rendkívül népszerű a római tárgyak Indián túli jelenlétét az ókori távolsági kereskedelmi kapcsolatok, sőt, egyenesen a Római Birodalom keleti kereskedelmével magyarázni, számos esetben – ahogy erre a tubani és a Brantas-folyóban lelt veretek is rávilágítanak – jóval prózaibb magyarázatot kell keresni.

A Tubanban előkerült pénzek a görög tetradrachma replika nyomán egyértelműen modern gyűjtésre utalnak – annak ellenére is, hogy a találók beszámolója szerint az érmék különböző helyekről származnak. A Brantas-folyóban talált római és kínai pénzeket esetleg összefüggésbe lehetne hozni a Majapahit Birodalom kiterjedt tengeri kapcsolataival, azonban a római éremgyüttes jellege, a nyugati verdék (különösen Sirmium és Siscia) jelenléte, valamint a hasonló pénzek indiai és Srí Lanka-i hiánya ez esetben is inkább a modern gyűjtés felé mutat. Korábban rómainak hitt, de valójában modern leletek nem ritkák a régióban, ahogy azt például B. Borell a Go Hangból (Vietnam) előkerült, korábban római eredetűnek vélt Pan-szobrocskáról is bebizonyította.

Mindezek fényében a Kelet-Jáván talált római pénzek megismerése kiemelkedő jelentőséggel bír, hiszen nem csupán felhívja a figyelmet a római tárgyak értelmezésének buktatóira, de más leletek (így az Angkor Boreiben előkerült kontextus nélküli római pénzek) esetleges újraértelmezésének szükségességét is felveti.

Fontosabb római vagy annak vélt pénzek Kelet- és Délkelet-Ázsiában